[א]נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע: סרמ"ש בנק"ש סימן: [א]ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר [1]בוצע ברך נאץ ה' אלא [ב]יקוב הדין את ההר [ג]שנאמר [2]כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר [3]תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל [ד]סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך [ב]אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר [4]ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר [ג]מצוה לבצוע שנאמר [5]אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר [6]ויהי דוד עושה [ה]משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו [ו](וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא [ז](רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר [7]פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו [ט](וריש לקיש) אמר [ד]שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' [2]לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר [ה]מניין [י]לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש [כ]רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [8]ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [9]אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר [10]ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל (א) עמכם בדבר משפט [ו]אין [ל]לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב [ז]איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני [מ]והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוו אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

מצוה

גמר הדין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: **אסור לבצוע.** משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע: **המברך.** המשבח: **אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום.** (ב) וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: **תורת אמת וגו'.** משתעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): **הרי שגזל כו'.** ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: **כנגד יהודה.** שהיה לו לומר נחזירנו לאבינו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: **אתאן לתנא קמא.** תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: **פוטר מים ראשית מדון.** אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים כדלקמן[מ] ולשום שלום ביניהן: [נ]**ראשית מדון.** קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: **נטשהו.** ורדוף אחר השלום: **קשה.** בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג **שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו.** רודף את הדיין להפך את הדין: **שיושב לפני רבו.** ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו'. ולקמן (דף ז.) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: **את מי הן מעידין.** כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ח.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: **ועמדו שני האנשים אשר להם הריב.** ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: **מה לי לצער הזה.** שאם אטעה איענש: **תלמוד לומר.** ביהושפט (ג) עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לבבכם שלבבכם נוטה בדבר כלומר בטענותיהם עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפוטו ולא תיענשו: **דאין לו לדיין.** לירא ולמנוע עצמו מן הדין: **אלא.** לפי מה שעיניו רואות לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: **היכי דמי גמר דין.** דאמרינן לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

מלוה

לפרש דדוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראיה מכאן כלל דיכול להקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מיניה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין בה בני אדם[ס]:

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע. כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי בילוע שייך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו ירא אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הבילוע כדי ליפטר מעונש שבועה[ע]:

אבל אהרן. פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי:

טחנה ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לז.) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין:

אלא כנגד יהודה. והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא בהיתתא:

ונמצא חזק רודפו. פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו:

לא תכנים את דבריך. גבי (ד) רש ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד:

כנגד

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מז ב מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יט ועי"ש בכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן קצו סעיף א:

מח ג מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מט ד מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

נ ה מיי' שם הל' ב סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף כב בהג"ה וטוש"ע ח"מ סי' ט ס"ז:

נא ו מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין שם ולאוין רז רח טוש"ע ח"מ סי' ח ס"ב:

נב ז מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע ח"מ סימן טו סעיף ד בהג"ה וסעיף ה:

נג ח מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב וסימן יז סעיף א:

תורה אור השלם

1. כִּי הִלֵּל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ יְיָ: תהלים י ג
2. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז
3. תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: מלאכי ב ו
4. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: בראשית לז כו
5. אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: זכריה ח טז
6. וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ: שמואל ב ח טו
7. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ: משלי יז יד
8. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: דברים יט יז
9. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
10. וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַייָ וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט: דברי הימים ב יט ו

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע. שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודרש ר' זה המקרא בזה הענין דן את הדין וזיכה את הזכאי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: **רבי** יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש פי' לא תגורו מפני איש אל תכניס דבריך מפני איש לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא (וידעו) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים וקי"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

מסורת הש"ס

א) [תוספת' פ"א], ב) [יבמות צב.], ג) רש"ל גור' הך שנאמר אחר וכן משה וכו' [וכ"א בתוספ'], ד) ב"ק צד. ע"ש, ה) משפט וצדקה לכל עמו והלא כל וכו' כצ"ל. רש"ל [וכ"א בתוספתא], ו) רש"ל מ"ז, ז) [בע"י ליתא], ח) [בס"א: אי אתה יכול לנטשו], ט) [בתוספ' איתא ר' יהושע בן לקיש אבל ברי"ף והרא"ש אית' ר' יהודה בן לקיש וכ"א בשאלתות פרש' משפטים סי' נח וכ"א בתנחומא משפטים ו], י) [שבועות ל. ע"ש בתוספות ד"ה ורואה], כ) גיר' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הכ"מ פכ"ב מהל' סנהד' דין ב ואולם דע דבתוספ' לא נזכר ר' חנין כלל אלא הכי אי' ר"י ב"ק אומר וכו' שנא' לא תגורו מפני איש לא תכנים דבריך וכו' וכ"א בשאלתות סי' נה [ובתנחומא משפטים ו] אמנם ברי"ף והרא"ש איתא כגיר' רש"ל הנ"ל, ל) ב"ב קלא. [נדה כ:], מ) [דף ז.], נ) הוא דבור אחד לדלעיל מיניה, ס) [ועיין תוספות קדושין סה: ד"ה לא איברו], ע) [ועי' תוספות ב"ק סט. ד"ה חייב ותוספות ב"מ יז. ד"ה חייב],

גליון הש"ס

גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב. עיין שבת דף קכח ע"א וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) **גמרא** ועמכם בדבר המשפט אין: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' דכיון שהיה: (ג) ד"ה ת"ל ביהושפט ועמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה וכו' בטענותיהם המשפט לפי: (ד) תום' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

מוסף רש"י

בוצע ברך. גוזל ומברך, בוצע כמו (משלי א) בוצע בצע (ב"ק צד.). **אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות.** כדתני במס' נדה בשלהי פ"ב (כ:) רבי ראה דם בלילה וטימא, ראה ביום וטיהרו, המתין שעה אחת חזר וראה חזר וטימא, אמר אוי לי שמא טעיתי, ומקשינן ודאי טעה, דתניא לא יאמר חכם אילו היה לא היה טמא, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא הדין לדבר התלוי בסברא, דאין לו אלא מה שלבו רואהו, ונפקא לן מועמכם בדבר המשפט, עמכם בדבר עמכם במשפט, אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (רשב"ם ב"ב קלא.).

[א]מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת"ק סבר רשות היינו דר"ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר [1]וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי (א)[2]אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי [3]פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא (ב)דאמר רב המנונא [ב]אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א"ל שמואל לרב יהודה [ג]קרא כתיב [4]כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [5]כי שבע יפול צדיק וקם (ג)(ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [6]וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב [7]בעצלתים ימך המקרה וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא (ד)דרחיצנא עליה (ה)אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [8]גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב [9]ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת (ו)ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה (ז)וכתיב [10]והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב [11]כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו' מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא [12]ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא [13]תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא [14]אוגר בקיץ בן משכיל: אמ"ת ממו"ן ירא"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ד]כל דיין שדן דין (ח)אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר [15]אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [16]משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (ט)(נחמן) אמר רבי יונתן [ה]כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר [17]אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (י)לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו

שנאמר

מצוה למימר להו. ברישא אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו דפתחינן להו בפשרה: **היינו ת"ק.** דאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי לבצוע וה"נ רשות הוא: **איכא בינייהו מצוה.** להזכיר פשרה לת"ק ליכא מצוה: **איכא בינייהו משתשמע דבריהם.** לת"ק אפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד שיגמר הדין ויאמר זה זכאי וזה חייב לר"ש בן מנסיא משתשמע את דבריהם וידעת להיכן נוטה אע"ג דלא נגמר אין רשאי לבצוע: **מקרא זה.** ובוצע ברך: **אלא כנגד מעשה העגל.** שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: **ויבן מזבח.** הבין מהזבוח לפניו שהרגו את חור על שלא עשה להם: אהרן כהן ונביא היה: **ולא הויא להו תקנתא.** דהא סופן לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויחרב בית המקדש על כך: **והני תנאי.** דלית להו משתשמע דבריהם אי אתה רשאי לבצוע: **האי פוטר מים מאי דרשי ביה: תחילת דינו.** לעתיד לבא: **על דברי תורה.** שלא עסק בתורה: **פוטר מים.** שפוטר התורה מעליו הוא ראשית מדונו. תורה נמשלה למים דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים: **לצינורא דבידקא.** כשהנהר גדל פעמים שהוא יוצא לשדות שעל אגפיו כעין ניגרים וצינורות קטנים ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ושוב אינו יכול לסותמו והיינו דקאמר קרא פוטר מים ראשית מדון כלומר ראשית מדון ומריבה דומה לפוטר מים. פוטר פותח כמו פטר רחם (שמות יג): **לגודא דגמלא.** דפין של גשר בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה מתחזקת ובאה. ולא מקרא נפקא: **טוביה דשמע ואדיש.** אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך. ואדיש כמו דדש דש (גיטין דף נו:): **חלפוה בישתיה מאה.** הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר: **פוטר מים.** המתחיל (א) (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מאה דיני: **מדון.** נוטריקון מאה דני. ל"א מדון בגימטריא מאה: **אתרי תלת גנבא לא מיקטיל.** כלומר אם עובר אדם עבירה פעמים ושלש ולא באה עליו פורענות אל יתמה דאתרי תלת גנבא לא מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: **שב בירי לשלמנא.** שבע בורות כרויות לרגלי איש שלום ומכולם ינצל: **וחד בירא לעביד ביש.** לעושה רשעה: (כ) **יפול.** בתקלה ראשונה הבאה לו: **דמבי דינא שקלוה גלימי'.** מי שנטלו ב"ד טליתו לפורעה לאחר: **ליזמר וליזיל.** הואיל ודין אמת דנו לא הפסיד כלום אלא גזילה הוציאו מידו: **כל העם הזה.** ביתרו כתיב ומשמע לא שנא זכאי ולא שנא חייב כולן במשמע: **היא ניימא ודיקולא שפיל.** כשהאשה מנמנמת הסל שעל ראשה שהיא נותנת בו פילכה ומלאכת ידיה בו שפיל כלומר מתוך שהיא עצלה אין מלאכתה ניכרת. וכולן משלות הן: **אדייה לגזיזיה וקם.** הרים אגרופו עלי ועמד לנגדי: **רחימתין הוה עזיזא.** כשאהבתינו היתה עזה ביני לאשתי: **אפותיא דספסירא שכיבן.** על רוחב הסייף היינו שוכבים שנינו: **לא סגי לן.** לא די לנו: **הרי כאן עשרה.** גובה מן הקרקע הרי שהקב"ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתה וחצי(ל): **ולבסוף.** בבהמ"ק היה גבוה שלשים אמה ואורכו ששים וכשחטאו נאמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכו: **עתה אקום.** אסתלק מעבר ב"ד:

מטתו

כנגד מעשה העגל. אקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורבים השיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק: **אלא** על דברי תורה. והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא.) ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה התם באדם שעוסק בתורה איירי אלא שלא קבע עתים והכא איירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה(מ): **לגודא** דגמלא. וה"ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון:

שאינו

מסורת הש"ס

(א) [עמ"ש תוספו' גיטין סח. ד"ה וכתיב], **(ב)** שבת לא. [קדושין מ:], **(ג)** [אין זה בפסוק אלא כך איתא ורשעים יכשלו ברעה ודע דבילקוט ליתא לג' תיבות הללו], **(ד)** [תרגום של בטח לרוחצן], **(ה)** [פי' הרים כלי זיינו עלי ערוך ערך גז י"], **(ו)** סוכה ד:, **(ז)** ולבסוף כתיב והבית. כצ"ל רש"ל, **(ח)** (סוטה טז.) [ע' תוס' שבת י. ועוד ביתר ביאור בתו' ב"ב ח: ד"ה דין ותוס' מגילה טו: ד"ה זה], **(ט)** [צ"ל נחמני], **(י)** יבמות קט:, **(כ)** רש"ל כ' שהוא דיבור אחד עם דלעיל, **(ל)** בע"י: הכפורת באמתים וחצי ארכו, **(מ)** [וע"ע תוס' קדושין מ:],

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פוטר מים המתחיל ופותח בקטטה ראשית מדון הוא:

◆

מוסף רש"י

תחילת דינו. ליום הדין, תחילת תביעות שעליו מפני מה לא עסקת בתורה (קדושין מ:). **פוטר מים.** הפורק עול תורה, ראשית מדון. הוא תחילת דינו, ואין מים אלא תורה, דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים (קדושין מ:). **ארון תשעה.** גובהו, דכתיב ואמה וחצי קומתו, ואמה בת ששה טפחים (סוכה ד:). **אל תגזול דל כי דל הוא.** אל תגזלנו כי תראנו דל, בעבור שהוא דל ואין לו כח לעמוד נגדך (משלי כב כב).

◆

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתגלה הריב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפו לדיין וכו' ור' תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור זבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא קטלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולית להו תקנתא בתשובה לעולם אפשר אטרדם במעשה העגל אפשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו'. ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו' והמעוות מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב"ה גובה נפשו ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה' יריב ריבם וגו'.

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ב:

נה ב מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ה סמג עשין יב וטור וש"ע י"ד סימן רמו סעיף טו:

נו ג מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ה:

נז ד ה ו מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הל' ח ט סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן ח ס"ב:

◆

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַייָ מָחָר: שמות לב ה
2. רְאֵה יְיָ וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלֲלֵי טִפֻּחִים אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא: איכה ב כ
3. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ: משלי יז יד
4. כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: עמוס ב ו
5. כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה: משלי כד טז
6. אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שמות יח כג
7. בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת: קהלת י יח
8. גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: תהלים מא י
9. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כה כב
10. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַייָ שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מלכים א ו ב
11. כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: ישעיהו סו א
12. כְּרָמִים תִּטַּע וְעָבָדְתָּ וְיַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתֹּלָעַת: דברים כח לט
13. תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ: משלי ו ח
14. אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ: משלי י ה
15. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
16. מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְיָ אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ: תהלים יב ו
17. אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר: כִּי יְיָ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: משלי כב כב-כג

שנאמר [1]הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה דרש ר' יאשיה ואיתימא [א]רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב [2]בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא [א]אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ר' חייא בר אבא א"ר [ב]יונתן מהכא [3]אמור לחכמה אחותי את [ג]אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו אמר ר' יהושע בן לוי עשרה [ד]שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן פשיטא לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו [ה]רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה [ב]מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיי' [ו]שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא [ז]כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב [4]מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא א"ל ולא מידי פתח ואמר [5]הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו [ג]ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר [6]וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ אמר ריש לקיש [ח]כל [ד]המעמיד דיין [ט](על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר [7]שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה [8]לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב אשי [ה]ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר [8]אצל מזבח ה' אלהיך כתיב [9]לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי [י]לבי דינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה כי הוי חזי [כ]אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר [10]אם יעלה לשמים שיאו [וגו'] כגללו לנצח יאבד (וגו') מר [ל]זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי [11]כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור בר קפרא דרש מנא הא מילתא דאמרו רבנן [מ][ו]הוו מתונין בדין דכתיב [12]לא תעלה במעלות וסמיך ליה [13]ואלה המשפטים אמר ר' [נ]אליעזר [ס][ז]מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה [ח]אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא [14]ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז [14]שמוע בין אחיכם ושפטתם אמר רבי חנינא [ח]אזהרה [ע]לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם [פ]רב כהנא אמר מהכא [15]מלא תשא לא תשיא [14]ושפטתם צדק אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו [14]בין איש ובין אחיו [צ](ובין גרו) אמר רב יהודה [ק][ט]אפילו בין בית לעלייה ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים [16]לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירוהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את אמר לו אין [ר]אמר ליה דינא אית לי אמר ליה

פסילנא

מטתו שלשלמה. שכנו של מקום: **ששים גבורים.** תלמידי חכמים וששים לאו דוקא[ש]: **מלומדי מלחמה.** מלחמתה של תורה: **אם ברור לך.** הדין כבקר שהוא מאיר: **אומרהו.** והכי משמע דינו לבקר הוציאו לאור משפט: **קולר תלוי.** עונשה של הטייה: **לתלמיד היושב לפני רבו.** ובא דין לפני רבו והוא לא נזקק לדבר נענש אם שתק והוא מבין ברבו שטועה: **דלמטיין שיבא מכשורא.** שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישתלש העונש בין כולנו ויקלו מעלי: **שיבא.** נסורת כמו (הושע ח) כי שבבים יהיה עגל שומרון ומתרגמינן לניסרי לווחין: **טבחי.** בקיאין בטריפות: **אם דומה הדיין למלך.** שבקי בטיב דינין ומלא חכמה כמלך זה שהוא עשיר: **שמחזר על הגרנות.** לשאול תרומותיו ואף זה צריך לחזר לשאול ב"ד: **קום עליה באמורא.** להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך: **וה' בהיכל קדשו.** סמוך להאי קרא דהוי אומר לעץ הקיצה עורה לאבן וגו' הוא יורה הנה הוא תפוש וגו' כתב הס מפניו כל הארץ יכלה על עון הזה (א) את כל הארץ: **כל עץ.** משמע דיין דכתיב (דברים כ) כי האדם עץ השדה ומוקמינן ליה בתלמיד: **אצל מזבח.** ות"ח מכפרין ומגינין כמזבח: **אלוה הבא בשביל כסף.** דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך: **לדינא.** לדון: **לקטלא.** לישא עליו חטא ועל עצמו היה אומר: **וצבי ביתיה לית הוא עביד.** צרכי ביתו אינו עושה כאן: **וריקן לביתיה עייל.** שאינו משתכר כאן כלום: **ולואי שתהא ביאה.** שאחזור לביתי כיציאה שיצאתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואענש: **אמבוהא.** סיעת אנשים: **אם יעלה לשמים וגו'.** כדי שלא תזוח דעתו עליו היה אומר כך: **כגללו.** גלל רעי: **מכתפי להו.** נושאין אותן על הכתף שהיו זקינים ואינם יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהם לפיכך היו עבדיהם נושאין אותם מהר: **בשבתא דרגלא.** שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל: **מתונים.** רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודם שתחתכוהו: **במעלות.** בחזקה ובמרוצה: **על ראשי עם קדש.** שכשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארץ והמפסיע ביניהן לילך ולישב במקומו נראה כמפסיע על ראשן: **וסמיך ליה ואלה המשפטים.** כלומר אף לשופטים אני מזהיר: **כלי הדיינים.** דשייכא בהו שימה דבר המטלטל: **רצועה.** למלקות: **מקל.** למכת מרדות עד שיחזור בו: **שופר.** לשמתא ונידוי: **סנדל.** לחליצה: **ואצוה.** כל צואה לשון זירוז הוא דתניא (קדושין דף כט:) כל מקום שנאמר צו אינו אלא לשון זירוז ועל מה זירז על המקל ועל הרצועה שיהו מטילין אימה על הציבור לשם שמים: **שמוע בין אחיכם.** כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכחישן ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך: **שמע.** דצריך בין אחיכם כשתהיו שניכם יחד משמע: **לא תשא.** לא תקבל שמע שוא אזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא אזהרה לבעל דין: **בין איש ובין אחיו.** שנפלה להם בית בירושה אל תאמר טול אתה בית ואחיך עליה ומה בכך הרי לכל אחד יש לו דירה אלא העלה אותן בדמים והשוה חלוקתן ע"י מעות: **בין גרו.** לשון מגור תשמישי דירה. אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עודף על הכירה וצריך להוסיף דמים: **לא תכירהו.** אם הוא אוהבך: **לא תנכרהו.** אם הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו: **אמר ליה.** ההוא גברא לרב: **ולאו אושפיזכני את.** כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד: **א"ל.** רב אין: **אמר ליה ההוא גברא דינא אית לי.** ורוצה אני שתהא דיין:

פסילנא

שאינו צריך לכלום. כלומר דגמיר וסביר וכן מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומיהו בפ"ג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאינו מקבל שוחד ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר[א]:

תהא זריז. שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ח.) דדרשינן מהאי קרא אזהרה לדיין שיסבול את הציבור:

פסילנא

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הל' ז סמג עשין כז טוש"ע ח"מ סי' י סעיף א:

ב [מיי' שם הל' יג טוש"ע ח"מ סי' ג ס"ד]:

נט ג מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף א:

ס ד ה מיי' שם הל' ח:

סא ו מיי' פ"כ שם הל' ז סמג שם טוש"ע ח"מ סימן י סעיף א:

סב ז מיי' שם פכ"ה הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ד:

סג ח מיי' פכ"א שם הל' ז י סמג עשין כז טוש"ע ח"מ סימן יז סעיף ה ח:

סד ט מיי' פ"כ שם הלכה י סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סימן י סעיף ד:

מוסף רש"י

הנה מטתו. בית המקדש שהם לשכת הגזית, **שלשלמה.** שהשלום שלו, **גבורים.** דיינים (יבמות קט:). **שאינו צריך לכלום.** שהוא עשיר ואין צריך להחניף (כתובות קה:). **אצל מזבח.** תלמידי חכמים, דאשירה אוקמינן בדיין שאינו הגון, הלכך מזבח נמי בגברי (ע"ז נב.). **ברעות נפשיה.** ברצון עצמו, **לקטלא נפיק.** לישא עונש חטא שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר כן (יומא פז.). **וצבי ביתיה לית הוא עביד.** בכל זה לא יעשה צורכי ביתו ולא ישתכר כלום בדבר (שם). **ולואי שתהא ביאה כיציאה.** שישוב ויכנס לביתו בלא חטא כיציאה (שם). **אמבוהא.** גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו (שם). **אם יעלה לשמים וגו'.** וכל זה אמר שלא תזוח דעתו (שם). **כי הוו מכתפי ליה.** זקן היה ונושאין אותו באלנקי בכתפיהם בבית המדרש שלא להטריח את הצבור לקום מפניו (שם). **הוו מתונין בדין.** לשון ממתינין, שלא יהיו גומרין הדין במהרה אלא חוקרין בו בעומק, לפי שהדין יושב ברומו של עולם, שהרי לעשרת הדברות סמכו הכתוב, דכתיב ואלה המשפטים, ללמדך שהם גופי תורה, ס"א מתונים לשון קשה, כלומר שיהיו מתקשים ומתחממים בדין, שמתוך כך יצא הדין לאמתו (אבות פ"א מ"א). **מלא תשא לא תשיא.** לא תשא אזהרה למקבל, קרי ביה לא תשיא אזהרה לבעל דין (שבועות לא.).

רבינו חננאל

כתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט. דרש ר' יאשיה אם ברור לך הדבר והדין על בוריו עם מי האמת ומי הזכאי ומי החייב כמו שברור לך כי הבוקר הוא שעה ראשונה של יום בלא כלום ספק אומרהו. ואם עדיין לא ברור לך אל תאמרהו כיוצא בו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר בבירור שהיא אחותך שהיא יצאה ממעי אמך שהיא אסורה לך אומרהו וכו': **עשרה** שיושבין בדין הקולר תלוי בצואר כולן ואפילו תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא הוה מכניף בדינא עשרה רבנן בהדיה. ורב אשי בענין טריפה הוה מכניף כולהו טבחי דמחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. מלך במשפט יעמיד ארץ. אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום ליהנות מבני אדם יעמיד ארץ. אם ככהן המחזר על הגרנות ליטול תרומה יהרסנה כלומר אין בו כח למחות במי שהנאתו ממנו. וכל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאלו נטע אשרה וכו': **ענין** הוו מתונים בדין ושלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש. כלי הדיין כגון מקל ורצועה. ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אלא בפני בעל דינו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין שלא בפני בעל דינו. וצדק את הדין ואחר כך חתכהו בין איש ובין אחיו אפילו בין בית לעלייה צריך הדיין להיות בקי כמשפט הפסדת העלייה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה בתחתון וכך צריך להיות בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן העזיבה שתחת התנור. וכמה הרחקת הכירה והמחזיק בכירה אין לו לעשות וכיוצא בדינים הללו ולא יהיו [קל] בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאות ממון ובלא נתינת ממון

מסורת הש"ס

א) גירסת רי"ף ורא"ש רבי שמואל בר נחמני, ב) צ"ל יוחנן, ג) שבת קמה:, ד) הוריות ג:, ה) [שם ע"ש], ו) צ"ל שיבא, ז) כתובות קה:, ח) ע"ז נב:, ט) [בע"ז שם ליתא], י) יומא פו: ע"ש, כ) [סוכה נה.], ל) [יומא פו.], מ) [אבות פ"א מ"א], נ) [צ"ל אלעזר], ס) [עי' תוספות יבמות קה: ד"ה מי שצריך], ע) [שבועות לא. ע"ש בתוספות ד"ה שלא], פ) [שבועות לא. ע"ש], צ) [בילקוט ליתא], ק) [בערוך ערך בית עליה תרתי פי' נאה], ר) א"ל מאי בעית א"ל דינא אית לי כצ"ל רש"ל, ש) [עי' תוס' יבמות קט: ד"ה ששים], ת) [תענית ז.], א) [בכתובות שם ד"ה מאי דכתיב וכו' ישבו בשם ר"ת ישוב על זה],

גליון הש"ס

גמרא א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא. עי' טורי אבן מגילה דף ג ע"ב ד"ה מנלפן:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וה' בהיכל וכו' עון הזה כל כצ"ל ותיבת את נמחק:

תורה אור השלם

1. הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: שיר השירים ג ז-ח

2. בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְיָ דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק פֶּן תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם: ירמיהו כא יב

3. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: משלי ז ד

4. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה: משלי כט ד

5. הוֹי אֹמֵר לָעֵץ הָקִיצָה עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם הוּא יוֹרֶה הִנֵּה הוּא תָּפוּשׂ זָהָב וָכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ: חבקוק ב יט

6. וַייָ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ: חבקוק ב כ

7. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק: דברים טז יח

8. לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ: דברים טז כא

9. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ כ

10. אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׂיאוֹ וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ: כְּגֶלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד רֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ: איוב כ ו-ז

11. כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר: משלי כז כד

12. וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: שמות כ כג

13. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: שמות כא א

14. וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: דברים א טז

15. לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: שמות כג א

16. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז

[א]פסילנא לך לדינא אמר ליה רב לרב כהנא פוק דייניה חזייה דהוה קא גאים [ביה] א"ל אי צייתא צייתא ואי לא מפיקנא לך רב מאונך [1]כקטן כגדול תשמעון אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך [ב]דין של פרוטה כדין של מאה מנה למאי הלכתא אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה פשיטא אלא [ג]לאקדומיה [1]לא תגורו מפני איש (א)(א"ר חנן אל תכנס דבריך מפני איש) [1]כי המשפט לאלהים הוא א"ר חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו [1]והדבר אשר יקשה מכם א"ר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנאמר [2]ויקרב משה את משפטן לפני ה' מתקיף לה רב נחמן בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם [1]ושמעתיו כתיב אי גמירנא גמירנא ואי לא אזילנא וגמירנא אלא כדתניא ראויה פרשת (ב)נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראויה היתה (ג)פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו (ד)ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות על ידי זכאי כתיב [3]ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב [4]ואצוה אתכם בעת ההיא אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי [ד]אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן [ה]ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי [5]כאשר ישא האומן את היונק כתיב [6]כי אתה (ה)תבוא וכתיב [7]כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא זימון [ו]וברכת זימון בשלשה וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא (ו)זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי הא דאמר רבא [ז]הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא [ח]אבל ביומא דדינא לית לן בה: תשלומי כפל כו': שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא ליה (ז)הא אנן תנן בשלשה אלא יחיד מומחה קמיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות [ט]אלא מומחין וקאמר שלשה: וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי רבי מאיר סבר אין חוששין ללעז ורבנן [י]סברי חוששין ללעז (ח)רבא אמר כולי עלמא ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והב"ע כגון דאיכנוף בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות

מיתיבי

פסילנא לך. שהזכרתני טובתך: **חזייה.** רב כהנא לההוא גברא: **דהוה גאים ביה.** ברב. סומך ובוטח עליו ומדבר גבוהות: **מפיקנא לך רב מאונך.** (א) אודיעך שאין רב יכול לסייעך דמשמתינא לך: **אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה.** לאמיתו: **לאקדומיה.** אם בא לפניך דין של פרוטה וחזר ובא דין אחר של מנה הקודם לפניך הקדם לחתוך: **כי המשפט לאלהים הוא.** כאילו אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה שהרי עליו להחזיר ממון לבעליו: **על דבר זה.** שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי (דברים א) שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה: **נענש משה.** שלא זכה ט) שלא נאמר לו פרשת נחלות עד שבא מעשה לפניו ולא ידע מה להשיב: **כתיב ואצוה את שופטיכם.** משמע את חכמיהם הזהיר להדריך ליבור י) במשפט והחקים על כרחם: **וכתיב ואצוה אתכם.** דליבור עצמם הזהיר ומה הוצרך להזהירן: **כי אתה תבוא את העם.** משמע גם אתה כאחד מהן: **כי אתה תביא.** משמע (לשון) שררה נוהג כ) עליהן: **משה אמר לו זקנים שבדור** (ב) **עמהם א].** על פיהם עשה מעשה ולא תשתרר עליהם דההוא קרא דכי אתה תבוא משה אמרו כדכתי' ביה אל הארץ אשר נשבע ה' וגו' ובמקרא דכי אתה תביא כתיב אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ל) וגו' אלמא דהקב"ה בעצמו אמרו: **דבר אחד.** מנהיג אחד: (ג) **יומא דדינא.** שני וחמישי תקנת עזרא היא בב"ק (דף פב.): **אזמוני לדינא.** ב"ד ששולחין שלוחם לבעל דין שצועקים עליו לבא ולדון לפניהם צריך השליח להזמינו בשם שלשתן: **ואמר משמיה דחד.** פלוני דיין מזמינך לא אמר כלום ואי לא אזיל לא משמתינן ליה: **דיני קנסות.** זה שמשלם יותר מדינו: מ) **המוציא שם רע.** לא מצאתי לבתך בתולים [דברים כב] ובא להפסידה כתובתה ולא להרגה שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה: **וחכמים אומרים כו' מפני שיש בו דיני נפשות.** קס"ד דהכי קאמרי משום דאיכא מוציא שם רע דשייך ביה דיני נפשות וכגון שמביא עדים וגמרא פרכינן וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים נ): **ור"מ סבר אין חוששין ללעז.** אין חוששין שמא כשיבואו לב"ד ויצא הקול ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה תחתיו ועכשיו אין הבעל יודע בהן ותבעי כ"ג דשמא יבא לידי דיני נפשות ורבנן סברי חוששין: **דכ"ע לא חיישינן ללעז.** ואם תחילת תביעתו של בעל לא בא לידון על פי עדים אלא על ידי עצמו ולהפסידה כתובתה מודו רבנן דבשלשה: **והכא כגון דאיכניף עשרים ושלשה.** שאמר הבעל להביא עדים שזינתה תחתיו ולא מצא: **ואיבדור.** הדיינין והלכו להם: **ואמר.** הואיל ואין לי עדים דנו לי מיהת בשלשה דיני ממונות להפסידה כתובתה ע"י עצמו דקיי"ל (כתובות דף י.) חכמים תיקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו להפסידה על פיו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. רבי מאיר סבר בשלשה דאין חוששין לכבוד הראשונים ודנין אפילו בשלשה ורבנן סברי חוששין לכבוד הראשונים ובעי כולהו: וחכ"א

פסילנא לך. מרחיק היה עצמו אבל מן הדין לא מיפסיל וכן ההוא דשני דייני גזירות (כתובות קה:) דאייתי ליה גנא דפירי: **מפיקנא לך רב מאונך.** דמשמתינא לך והא דקאמר במו"ק (דף יז.) מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הני מילי כשמנדה אותו לכבוד עצמו אבל לשם שמים לא: **מוציא שם רע.** פי' בקונטרס שהבעל טוען פתח פתוח מצאתי להפסידה כתובתה וקשה לר"ת חדא דגבי אונס ומפתה קתני לה שהן קנסות ועוד דבכל דוכתא שמזכיר מוציא שם רע הוי לענין ק' סלעים ועוד דג' דמתניתין מומחין הן ובכמה דוכתי אשכחן שדנין דיני כתובה בבבל וכן נוהגין עכשיו ועוד מה שמפרש נמי חוששין ללעז מתוך שיטעון פתח פתוח מצאתי חיישינן שמא ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה אין לשון לעז נופל על זה אלא על דבר שהוא שקר כמו (גיטין דף ה:) נמצאת אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים ועוד דקאמר דונו לי מיהא דיני ממונות מי דוחקו כל זמן שאין האשה תובעת אותו כתובתה ועוד דקאמר תבעו ממון בשלשה תבעה מיבעיא ליה ועוד מה שייך תביעה (ד) שאינו בא אלא לפטור את עצמו מכתובתה ועוד ובמקום דאיכא נפשות משמע דבההיא ממון איירי ועוד שמעתי מהר"ף דלר' מאיר דאית ליה כתובה דאורייתא בפרק אף על פי (כתובות דף נו:) אינו נאמן להפסידה כתובתה דדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף י.) דאמר רב נחמן חכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו כו' ומפר"ת דכולה שמעתי' איירי לענין ק' סלעים שהאב תובע לבעל וחוששים ללעז היינו לעז הדיינים כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו דמיחייב הבעל השתא ק' סלעים דרבנן סברי בעי כ"ג דאי בג' חיישינן שמא אח"כ יבואו עדים שזינתה ויצטרך להוסיף עד כ"ג ואתי להוציא לעז על הראשונים לומר שלפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהן ודוקא הוכחשו אבל הוזמו תו לא חיישינן לסהדי אחריני דמוכחא מילתא דאסהדי שקרי מהדר הבעל אבל בהוכחשו או לא כוונו עדותן אכתי אפשר להיות דקושטא הוה קאמרי ואיכא למיחש טפי דילמא אתו אחריני ור' מאיר לא חייש ללעז הדיינין ואין לדמות ליוסיפו הדיינים דלקמן (דף כט.) דלא חיישינן ללעז הדיינין:

רבה

מסורת הש"ס

א) רש"ל מוחק זה [עי' רש"י לעיל בדף ו: ד"ה שיושב], **ב)** ב"ב קיט., **ג)** שם לקמן עח:, **ד)** [תוספתא יומא פ"ד שבת לב. ב"ב שם], **ה)** תבוא את העם וכתי' כי אתה תביא את בני ישראל כצ"ל, **ו)** [עיין תוספות בכורות לא: ד"ה א"כ], **ז)** רש"ל אי בהדיוטות פשיטא ג' בעינן אלא כו', **ח)** רש"ל רבה, **ט)** שתאמר לו כצ"ל, **י)** [כמשפטי החוקים כצ"ל רש"ל], **כ)** [נהוג. רש"ל], **ל)** [בפסוק: להם], **מ)** מכאן שייך למתני' דף ג., **נ)** ע"כ שייך למתני',

תורה אור השלם

1. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז
2. וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְיָ: במדבר כז ה
3. וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: דברים א טז
4. וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: דברים א יח
5. הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: במדבר יא יב
6. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם: דברים לא ז
7. וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: דברים לא כג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מפיקנא לך רב מאונך מכחך אודיעך: **(ב)** ד"ה משה וכו' שבדור ואתה עמהם: **(ג)** ד"ה יומא דדינא נ"ל אחר ד"ה ואומר משמיה: **(ד)** תוס' ד"ה מוציא וכו' מה שייך תביעה כיון שאינו בא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה משה כו' זקנים שבדור עמהן. מלת עמהן נמחק וצ"ל עמך:

מוסף רש"י

ראויה פרשת נחלות כו' ראויה היתה פרשת מקושש כו'. אם לא דברו בנות צלפחד ולא נתחייב מקושש היו שתי פרשיות הללו חסרין מן התורה, וכבר נמי הכתב

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין [הל"ג] והלכה ו סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סימן ז סעיף ז:

ב [מיי' שם פ"כ הל' י טוש"ע ח"מ סי' י סעי' ד]:

סו ג מיי' שם טוש"ע ח"מ סימן טו סעיף א:

סז ד ה מיי' פכ"ה שם הלכה ב ג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ד:

סח ו מיי' פ"ה מהל' ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קצב סעיף א:

סט ז ח מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן יא סעיף ב:

ע ט מיי' שם פ"ה הלכה ח סמג שם [טוש"ע ח"מ סי' א סעי' א]:

עא י מיי' שם הל' ג:

רבינו חננאל

בבזיון אלא צריך להתעסק בהן בכולן כמו שהן מפורשין בפ' לא יחפור והא דאמר רב לאושפיזא פסילנא לך לדינא ודבר אחד בדור ולא שנים דברים כולן פשוטין הן: **תנא** זימון בשלשה אוקימנא אזמוני לדינא והני מילי בלא יומא דדינא צריך למימר השליח כי שלשה שלחו אותי אליך אבל ביומא דדינא לא צריך למימרא שליחא דתלתא [שלחוהו] שזה דבר ידוע הוא דביומא דדינא תלתא יתבי: **תשלומי** כפל ותשלומי ד' וה' בג' [מומחין]. אוקמה רב נחמן בר יעקב בדיני קנסות ולפיכך צריך ג' מומחין כי ההדיוטות אפילו עשרה פסולין לדון דיני קנסות. האונס והמפתה בג' שהן דיני קנסות: **ירושלמי** ר' (מינא) [מנא] אמר בנערה מאורסה פליגי ונדחו דבריו אבל חלקו במוציא שם רע. רבי מאיר סבר לייסרו ולעונשו בג' ואם נמצאו דבריו אמת בכ"ג. וחכ"א הכל בכ"ג ואמר עולא בחוששין ללעז פליגי כלומר אם ישבו שלשה לדין על הבעל לעונשו ולייסרו ודקדקו ונמצאו דבריו אמת כיון שהן דיני נפשות צריכין להוסיף עליהן עשרים אחרים אתי למימר לא אוסיפו עליהן הני עשרים אלא משום דקדמאי לא הוו ידעי למידן האי דינא ומפקי לעז עליהן ורבי מאיר לא חייש ללעז וחכמים חיישי הלכך הוי המלקות והעונש מבתחילה בכ"ג. ואם נמצאו הדברים אמת הם הן הדיינין עליה דיני נפשות. רבה אמר מתניתין כגון דיתבי כ"ג לעיוני בהאי דינא ונפקי (תרי) [כ'] מינייהו ואמר להו דיינו לי מיהת על העונש ועל המלקות ר' מאיר סבר דייני להו דממון הוא ולא חיישינן לכבוד הני (תרי) [כ'] דנפק וחכמים חיישי לכבודן

למימר שכתבה מצות חסרים מן התורה לפי שלא אירעו המעשים (רשב"ם ב"ב קיט.). שמגלגלין חובה. היינו סקילה שחמורה, דעות הוא לאדם לדון במתק, על ידי חייב. מקושש, וזכות. שהנחלות והקרובים יורשים את קרוביהם, על ידי זכאי. בנות לצלפחד (שם קיט:). אתה והזקנים שבדור עמהם. זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי דעתן ועצתן (דברים לא ז). טול מקל והך על קדקדם. הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא וגו', תביא על כרחם, הכל תלוי בך (שם).